

Németh László-konferencia Hódmezővásárhelyen
1988. április 7.

1988 első hónapjaiban számos új irodalmi társaság kezdte meg működését. Egyikük, a Németh László Társaság máris rangos rendezvénnyel hívta fel magára a figyelmet: a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat és az MTA Irodalomtudományi Intézete bevonásával egésznapos konferenciát hívott össze. A gondos, körültekintő szervező munka eredményeképpen nagyszámú közönség gyűlt össze a hódmezővásárhelyi Városi Tanács dísztermében. Minden résztvevő kézbe kaphatta az Új Forrás című folyóirat legfrissebb, Németh Lászlóval foglalkozó számát, valamint a most induló új hódmezővásárhelyi folyóirat, a Juss első számát, ezen kívül egy bibliográfiát, mely az 1987-ben megjelent Németh László-írásokat sorolja fel, s közli az írónak Csehszlovákiában kiadott műveit.

A megnyitót *Csizmadia Sándorné*, a Hódmezővásárhelyi Városi Tanács elnöke mondta, az előadások bevezetőjét pedig *Király István*, a Németh László Társaság elnöke tartotta. Az első előadó *Greza Ferenc* volt, számos tanulmány és két alapvető Németh László-monográfia szerzője, Németh László pályájának egyik legfontosabb szakaszát foglalta össze (A Tanú-korszak címmel), azt bizonyította, hogy a „Tanú-korszak”-nak nevezhető alkotói periódus kezdete már 1929–30 fordulójára tehető. A néhány éves korszakot három kisebb szakaszra bontva jellemezte Németh Lászlót és munkásságát: „a szellem embere”, „az eszmék laboratóriuma”, „reform és mozgalom” megjelölésekkel különítve el az egyes időszakokat, a tervkészítéstől az új világnézet, az enciklopédikus törekvések megvalósításán át a szépirodalomhoz való visszatérésig. Szabó Zoltán, a pályatárs másként periodizál, de Greza Ferenc érvei, állításai, példái, az életmű egészével megvont párhuzamai meggyőzőnek tűntek. Sok új felismeréssel, szilárd értékeléssel gazdagította e fontos pályaszakasz irodalomtörténeti feldolgozását.

Sándor István író (Németh László művelődési gondolatainak időszerűsége című) előadása módszertanilag eltért az irodalomtörténeti megközelítéstől, amelyet Greza Ferenc választott. Egy jellegzetes és fontos Németh László-írás, a *Ha én miniszter lennék* című esszé néhány gondolatát elemezte és vetette össze a nyolcvanas évekbeli helyzettel. Az írásban felvetett javaslatokat csak huszonnégy évi várakozás után ismerhette meg az olvasóközönség; már ezt is rendkívül fájdalmasnak tartja Sándor Iván, de azt még inkább, hogy az elhangzott javaslatok ma is éppúgy időszerűek, mint negyed századdal ezelőtt. A közoktatásügy reformjára tett indítványokból szinte semmi nem valósult meg, a pedagógia, az iskolaügy helyzete inkább romlott, s a jelenlegi gazdasági helyzetben további hanyatlás várható ezen a téren. Mindezt más európai országokból és magyar adatokból származó összevetésekkel támasztotta alá az előadó, aki úgy látja, hogy a Németh László által javasolt hosszútávú tervek és kellő anyagi támogatás nélkül a magyar oktatásügy válsága egyre súlyosabbá válik. Ugyancsak rosszabbodtak a művelődés feltételei más területen is: könyvkiadás, folyóiratok, új nemzedékek indulása. Az írók és a politika viszonyáról Németh László véleménye ma is helytálló és megszívlelendő lenne, az elmúlt évtizedek intézkedései nem segítették az általa felvázolt tervek megvalósulását. A Társaság egyik célja kell legyen, hogy napirányban tartsa a Németh László által oly fontosnak tartott művelődés kérdéseit.

Kocsis Rózsa (A minőségeszmény Németh László szépirói műveiben című) előadása a szerző hasonló című könyvének gondolatait foglalta össze tömören, egy műre vetítve az ott kifejtett nézeteket. Az *Emberi színjáték* alapján mutatta be Németh Lászlónak az erkölcsi megtisztulást hirdető, a kultúrából életformáló erkölcsi erőt kovácsoló szándékait, elveit. A történeti háttér felrajzolásával, a főhős részletes jellemzésével tette szemléletessé: miért és hogyan alakult ki az íróban ez az életelv, hogyan jutott el az öntökéletesítés szükségességének gondolatáig, az emberiség szolgálatának parancsáig.

A délutáni előadások bevezetőjét *Bodnár György* tartotta, röviden utalva munkahelyén, az Irodalomtudományi Intézetben folyó és lezárult Németh László-kutatásokra; Béli Miklós és Kulcsár-Szabó Ernő munkásságára. *Gergely András* történész (Németh László reformkor-képe című) előadása előbb Szekfü Gyula és Horváth János felfogását ismertette a reformkorról, annak politikai és irodalmi értékeiről. Kettőjük felfogása is eltért egymástól, s Németh László pedig eltérő véleményt formált a két tudós adta értékeléshez képest. Mint minden kor vizsgálatánál, ennél is a kor és az egyén viszonya érdekelte elsősorban, az értékes egyedekből szerveződő közösség kérdései foglalkoztatták. Kérdésfeltevését a modernizációs értékvesztés kérdéseiként jellemzi Gergely András, s bár nem minden ítéletével ért egyet, jelentősnek és fontosnak tartja a reformkor nagyjairól adott Németh László-i értékeléseket. Az író a nagyokat mindig tragikus alakoknak látta, „túlfeszült lényeglátók”-ként jellemezte, a reformkort is tragikusabbnak vélte, mint ahogy azt ma tartja a történettudomány vagy az irodalomtudomány. Idézetekkel, tömör műelemzésekkel, a politikáról vallott felfogásának bemutatásával adott keresztmetszetet a Németh László-i reformkor-képről Gergely András.

Vekardi László, az első Németh László-monográfia írója (A „négy könyv” terve címmel tartott) előadásában egy nagyszabású pedagógiai terv történetét, főbb vonásait, az elkészült részek máig érvényes és hasznosítható érdemeit vázolta föl. A tanügyi reform kérdése mindig is izgatta Németh Lászlót, a „négy könyv” tervével 1944 nyarán kezdett foglalkozni, 1945-ben Illyés Gyula felkérésére megírta *A tanügyi rendezése* című művét. A kötelező korhatárnak a 18. évet kívánta volna, s néhány nagy alaptantárgy tanítását szerette volna bevezetni. Már nem kerülhetett sor rá, hogy Keresztury Dezső megbízásából Németh László írjon tankönyveket az új iskolának, de saját maga részére a hódmezővásárhelyi tanításhoz elkészítette pl. a nyelvtanítás könyvét. *A kísérletező ember* című kötetben olvasható tervek azt bizonyítják, hogy Németh László kitűnő keretet teremtett a tudománytörténetíráshoz. Vekardi László szerint javaslatai nagy részét meg kellene valósítani. A pedagógiai folyamatban legfontosabb tényezőnek a pedagógus személyét tartja, s kritikusan szemléli a jelenlegi oktatási rendszert.

Mészáros István neveléstörténész szintén Németh László pedagógiai kísérletével foglalkozott előadásában. Igen fontosnak tartja és célul tűzte ki, hogy a Németh László Társaság alaposan vitassa meg Németh László átgondolt, kitűnő javaslatait a pedagógia hatékonyabbá tételére. Mindenkinek, aki pedagógiai kísérletben vesz részt, vagy újításai, jobbítási szándékai vannak, ismernie kell Németh László gondolatait; szenvedélyes hitéből, terveiből merítenie kell. Bár az író terveinek egy része utópisztikus, s nem is teljesen eredeti ötleteken alapszik, mégis kiválóan ötvözi az addig

felgyűlt jó pedagógiai elgondolásokat, felismeréseket; a szakembereknek foglalkozniuk kellene ezekkel a tervekkel! Mészáros István részletesen elemzett néhány főbb javaslatot, s azok előzményeit is bemutatta (pl. fizikai munka bevezetése, tantárgytömbök alkalmazása, bentlakásos iskolák hatékonysága, a problémamegoldó gondolkodásra nevelés, csoportmunka, a lökészerű fejlődés elve stb.)

A következő előadó Nyugat-Németországból érkezett, s Németh László nyugat-németországi recepciója címmel tartotta meg beszámolóját. Karin Höpp filológiai pontossággal sorolta fel az összes német nyelvű kiadást, azok hiányosságait és érdekeit számbavéve két mű fogadtatásáról szólt részletesebben: az *Iszony* és az *Égető Eszter* kritikai visszhangját mutatta be számos idézet felhasználásával. A német kritikusok közül többen Nobel-díjban részesítették volna az író, az *Iszonyt* kitűnő regénynek tartották. 1987-ben egy igen rangos, a legnagyobb világirodalmi sikereket és értékeket bemutató sorozatban jelent meg ismét a mű. Bodnár György nagyon örövendetesnek tartotta, hogy az előadáson keresztül a magyar irodalom világirodalmi sorsáról is tudósítást kaptunk, érdemes lenne ezt további fordításkritikával, fordítói vallomásokkal is kibővíteni.

Monostori Imre, az elmúlt évek egyik legtöbbet publikáló Németh László-kutatója a közeljövőben megjelenő új Németh László-könyv, a *Levelek Magdához* című dokumentumgyűjtemény létrejöttéről, jelentőségéről tartott előadást. A könyv megjelenése érdekében példamutatóan fogott össze a Komárom megyei és az országos TIT. Jó lenne a további, még kéziratban lévő anyagok hasonlóan gyors megjelentetését is elérni, például a Németh Lászlóra vonatkozó irodalom bibliográfiáját, Hartyáni István munkáját, kiadatlan leveleket stb. A *Levelek Magdához* című kötet nemcsak életrajzi adalékként lesz fontos az író 1956 utáni pályaszakaszának irodalomtörténeti feldolgozásához, hanem igen sok más szempontból is. Az idézett, ízelítőként bemutatott néhány levél például Németh László humoráról, iróniájáról, pontos helyzetértékeléséről nyújtott villanásnyi képet.

A hozzászólók több kérdést is érintettek: egyikük a francia, olasz, német lexikonok Németh László-képéről adott rövid áttekintést, mások a *Sorskérdések* című kiadvány megjelenését szorgalmazták. *Czine Mihály* több előadáshoz is megjegyzéseket fűzött: Sándor Iván néhány hangsúlyával nem értett egyet, problematikusnak érezte a Szekfűvel való összehasonlítás lehetőségét, s úgy vélte, hogy a „négy könyv” túlságosan nagy feladatra vállalkozott, ezt Németh László nem írhatta volna meg, maga is tisztában lehetett a vállalkozás utópisztikus jellegével. Megemlítette Moldvay Győző fáradozásait a még kiadatlan levelek közzététele ügyében, végül pedig köszönetét fejezte ki mindenki nevében a lelkes hódmezővásárhelyi szervezőknek, amiért a város nemcsak a nehéz időkben adott csaknem öt évig menedéket az írónak, hanem az ünnepi tisztelgést is magára vállalta. Az író lánya, *Németh Magda* saját tanári gyakorlatából mondott néhány példát: mit valósított meg Németh László pedagógiai javaslataiból.

Az előadók válaszoltak az elhangzott hozzászólásokra, majd Bodnár György elnöki zárszava után Király István értékelte a konferenciát, s összegezte a Németh László Társaság előtt álló további feladatokat.

R. Takács Olga